

Fig. 1. Kirken set fra sydøst. NE fot. 1979. - *The church seen from south-east.*

OVER HADSTEN KIRKE

SABRO HERRED

Kirken var i middelalderen og indtil domkapitlets opløsning undergivet ærkedegnens tilsyn (sml. Vitten, s. 1787). 9. januar 1666¹ overdrog Frederik III patronatsretten til Mogens Friis til Favrskov. Ved grevskabet Frijsenborgs oprettelse 1672² blev kirken indlemmet heri (jfr. vindfløj, alterkalk og klokke). Den overgik til selveje 1. juli 1921.

Hadsten sogn var tidligere sammen med Haldum *anneks* til Vitten. 1972 indlemmedes det i Galten og Vissing pastorat.

Ifølge Danske Atlas var der ved kirken to helligkilder, *Sankt Laurentius' kilde* og *Munkekilden*.³

Kirken ligger højt på et storbakket plateau midt i sognet. Landevejen Skanderborg-Randers løber øst for kirkegården; den gamle »kirkevej« fra Vitten præstegård er markeret på matrikelkortet 1803-04 (fig. 12).

Kirkegården blev 1913⁴ udvidet mod nord, ef-

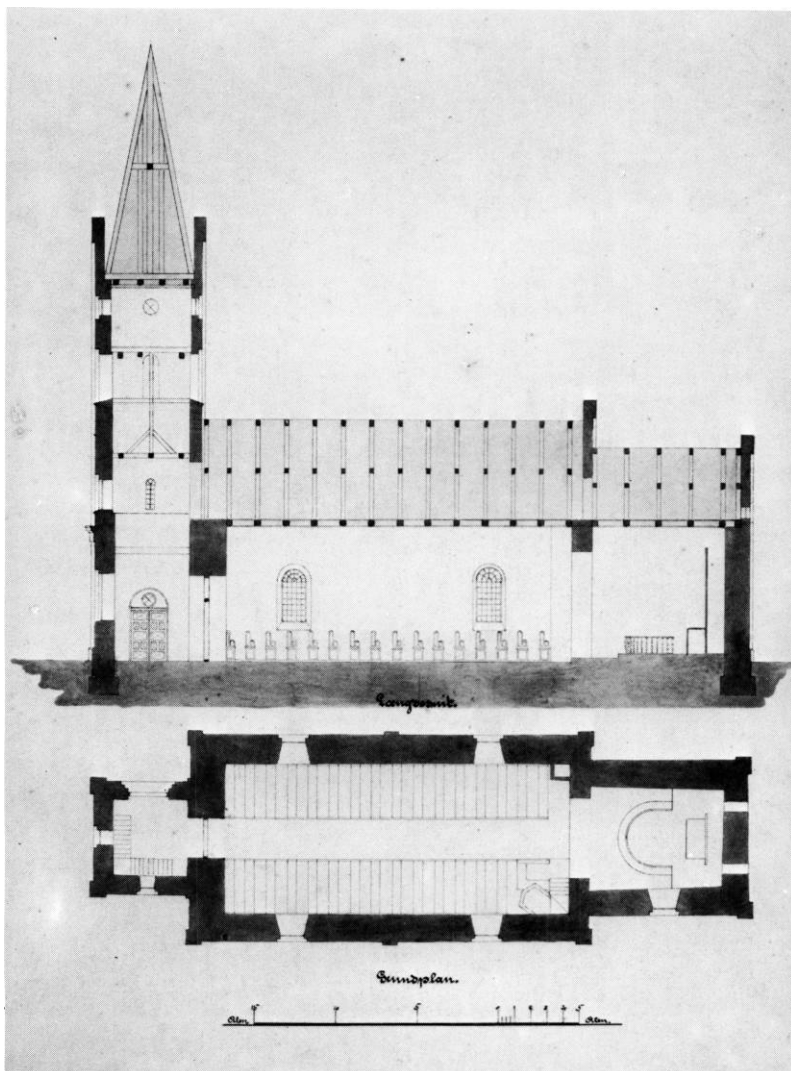

Fig. 2. Plan og længdesnit 1:300. Tegnet af Carl Kiilsgaard o. 1890. - *Ground-plan and longitudinal section 1:300.*

ter at en planlagt udvidelse mod syd måtte opgives på grund af de fugtige jordbundsforhold.³ Den omgives af store elmetræer, som i øst og vest vokser inden for diget. Det nordligste afsnit henligger ubenyttet, adskilt fra den øvrige kirkegård ved en række birketræer.

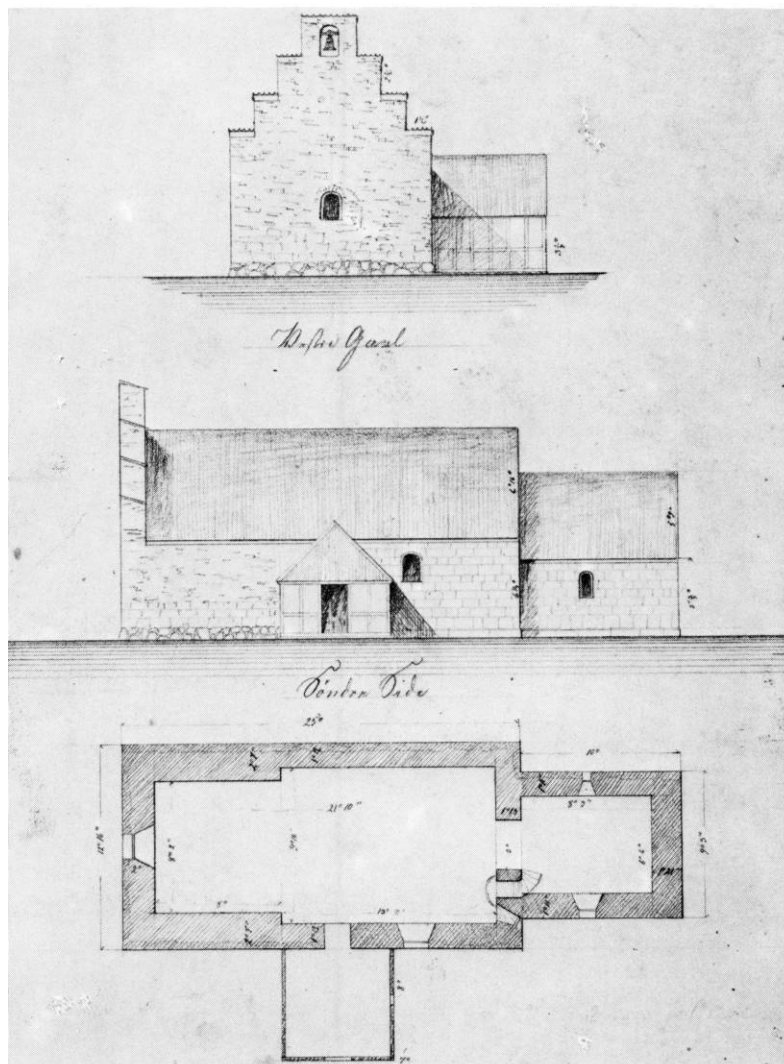
Hegn og indgange. Kirkegården hegnes af markstensdiger, hvoraf det nordre, der er udflyttet, kun er stensat på ydersiden. Hovedindgangen findes siden 1913 i vestdigets nordre del. Det er en køreport med fløje af trætræmer, ophængt i tårnagtige, cementafdækkede munkestenspillere (sml. Lading). I norddigets østende er der en lille, hvidmalet jerngitterlåge mellem cementpudsede, murede piller. Den

ældre kirkeport og -låge, nævnt o. 1675⁶ som forfalden, var rimeligvis af træ. 1822 manglede »vandfjælen« over porten.⁷ Synet ønskede 1851, at der blev anlagt gange på kirkegården, og at denne blev planeret.⁸

Et *ligkapel* i kirkegårdens nordvestre hjørne er opført 1928 (arkitekt Kr. Sørensen, Hadssten).⁵ Den blanke murstensbygning er holdt i nyromanske former, svarende til kapellerne i Lyngå, Vitten og Haldum.

Kirken fik sin nuværende skikkelse ved en radikal ombygning 1871-72. Den består nu af teglbygget kor, skib og tårn og fremtræder som en typisk nyromansk Frijsenborgkirke, med alt hvad dertil hører af lisener, gesimser,

Fig. 3. Kirken før ombygningen 1871-72. Plan samt syd- og vestfacader 1:300, målt og tegnet af Christen Kiilsgaard 1870.
- The church before reconstruction 1871-72.

stigende buefriser og kamtakker.¹⁴ - I sig skjuler murene kernen af et middelalderligt anlæg, bestående af romansk kor og skib, hvortil der var føjet et tårn i vest og et nyere våbenhus af bindingsværk i syd.

†DEN MIDDELALDERLIGE KIRKE. Den lille, lave romanske kirke var opført af granitkvadre over skråkantsokkel og med indervægge af rå og kløvede kampesten. Takket være F. Uldalls beskrivelse 1868, Chr. Kiilsgaards opmåling 1870 (fig.3)⁹ samt undersøgelser i forbindelse med en istandsættelse 1976 har man et ganske godt kendskab til den gamle kirke, hvis murhøjde kun var to trediedele af den nuværende. Ved ombygningen fjernedes den ydre skal af granit-

kvadre, hvorimod man lod indervæggene u-rørt, så døre og vinduer senere har kunnet fremdrages. Flere står nu som indvendige blændinger, bl.a. skibets to døre, af hvilke kun den søndre var i brug indtil 1872. Døren målte udvendig 180x94 cm og var vandret afdækket med kvadersatte karme. Norddøren, som 1868 stod tilmuret og overhvidtet, var en rigere udformet granitportal »med hugne figurer af fabelagtige dyr«, foroven afsluttet med †*tympanon* (»rundbuet overligger«), der kantedes af en tolvstav. To rundbuede vinduer, i korets øst- og nordmur, er bevaret som blændinger. Det nordre, der var i brug indtil 1872, målte i lysningen 78x31 cm. To (oprindelige?) vinduer i

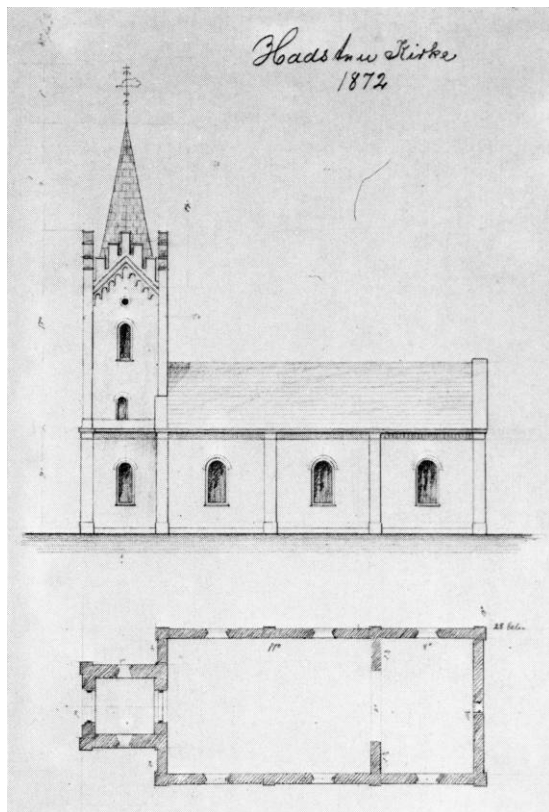

Fig. 4. Forslag til ny kirke, tegnet af Christen Kiilsgaard 1872. - *Design for new church 1872.*

skibets nordmur var 1868 tilmuret. - Den knap to meter brede og tre meter høje *korbue* stod med enkle *kragbånd*; både kor og skib havde trælofter.

Tilføjelser og ændringer. Kirkerummets vestligste del skilte sig tidligere ud som en formentlig senmiddelalderlig tilbygning. De svære mure (1872 stærkt behuggede) antyder, at afsnittet må opfattes som underdelen til - eller resterne af - et *tårn*. Tårnpartiet, der er jævnbredt med skibet, var opført af teglsten over en syld af kampesten. I murene, 1,3-1,5 m tykke, indgik nederst nogle skifter granitkvadre fra skibets nedbrudte vestgavl; indvendig var der anvendt marksten. En rest af tårnpartiets vestmur er stadig synlig i tagrummet og i det nye tårns mellemetage. Afsnittet havde 1870 fælles tag med skibet, mod hvilket det åbnede sig i sin fulde bredde (sml. Spørring og Trige, s. 1675 og 1711). Den øverste af vestgavlens kamtak-

ker var udformet som en *klokketam* ligesom i Åbys gamle kirke (s. 1429f.), med hvilken Hadsten havde flere fælles træk.

†*Våbenhuset* (fig. 3) ved skibets syddør, nedrevet 1872, var som flere af Århusegnens våbenhuse af bindingsværk (sml. Vitten). Det målte 4,4x5 m og var teglhængt; taggavlen var beklædt med brædder. Døren sad i syd, og i øst blev der o. 1851¹⁰ indføj et lille vindue. Bjælkeloftet lå kun to meter over gulvet, hvis kampesten 1851 ønskedes udskiftet med tegl. Året forinden skulle en *kalkbænk* fjernes.⁷ - Huset omtales første gang 1803.¹¹ Ved synsforretningen o. 1675⁶ var kirken uden våbenhus, og der havde da »efter beretning« ikke været noget i 40 år.

Kirken betegnedes 1634 som brøstfældig, og to år efter blev det pålagt ærkedegnens øvrige 17 kirker tilsammen at yde 100 rdl. til dens *istandsættelse*.¹² I 1800'rne gentog man med mellemrum klagerne over det mørke rum, der kun oplystes af nogle fa, rundbuede vinduer, hvoraf et sad i tårnpartiets vestgavl, mens et andet ganske utraditionelt var brudt gennem triumfmuren syd for opgangen til prædikestolen. 1870 var kirken hvidtet ude og inde, tækket med tegl og forsynet med vindsceder. Tagværkerne, af eg og fyr, havde ét lag hanebånd med stregnummererede samlinger; enkelte spær herfra er genanvendt i den ombyggede kirkes tag.

OMBYGNINGEN 1871-72¹³ ændrede som nævnt kirken til ukendelighed efter tegning udarbejdet af Frijsenborgs faste arkitekt, Christen Kiilsgaard.¹⁴ Byggearbejderne indledtes 1871 med opførelsen af et nyt tårn ved den gamle kirkes vestgavl. Samtidig udarbejdede Kiilsgaard overslag til en fuldstændig nedrivning af den ældre kirke, som skulle vige pladsen for et langhus (fig. 4), men forslaget kom dog ikke til udførelse. I stedet valgte man, vistnok af økonomiske grunde, at lade de middelalderlige mure (eller rettere den støbte murkerne) indgå i den ny kirke, hvis plan således blev bestemt af forgængerens. Facaderne blev »afskallet« og nye skalmure opført af røde teglsten fra Frijsendal teglværk. Samtidig forhøjede man som nævnt

Fig. 5. Indre, set mod øst. NE fot. 1979. - Interior looking east.

murene, fornyede taggavlene og udvidede korbuen. Indvendig reduceredes tårnunderdelens fremspringende mure, så kirkerummet overalt fik samme bredde med glatpudsede vægge. Der indsattes fem store, rundbuede støbejernsvinduer, gulvene fik sekskantede fliser i stedet for almindelige mursten, og lofterne beklædtes med kassetteværk.

Efter våbenhusets nedrivning og syddørens tilmuring er der adgang gennem vestgavlen fra det nyopførte tårns underetage, hvis indgangsdør sidder i nord. Tårnet, der er så godt som identisk med arkitektens samtidige kirketårn i Skjød (Viborg amt), afsluttes over frie gavle i et slankt pyramidespir; dette var indtil 1906⁴ tækket med egespån, herefter som den øvrige kirke med skifer.

Varme. En jernovn med »kirkefod«, anskaffet 1881, blev 1886 flyttet fra skibets nordvestre hjørne til det nordøstre.⁴ Her indrettedes 1925⁵ en kalorifergrav, som 1976 er afløst af et el-luftvarmeanlæg.

En lempelig *restaurering* 1976-77¹⁵ (arkitekt Peter Thommesen) fastholdt kirkens hovedtræk fra forrige århundredes ombygning. Der blev lagt et dræn omkring kirken, og væggene blev nypudset. I gulvet lagdes gule, kantstillede mursten. Kirken står fortsat i blank mur og med hvidtede vægge. Kassetteloftet er malet i grå og lysgrønne farver.

En *vindfløj* over tårnet bærer under grevekro-
ne initialerne »CEKJVF« for kirkens patron, Christian Emil Krag-Juel-Vind-Frijs, samt »1871«.

Fig. 6. Koret 1908 med altartavle (s. 1822). Chr. Axel Jensen fot. - Chancel 1908 with altarpiece.

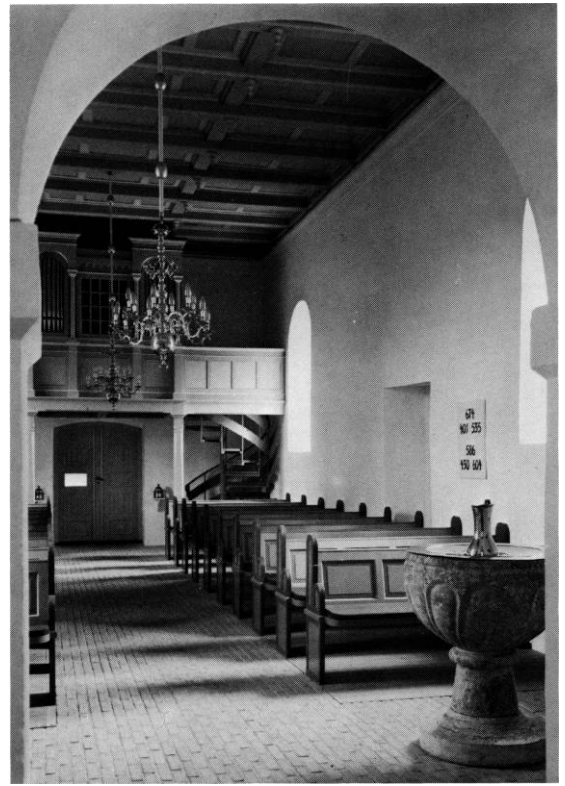

Fig. 7. Indre, set mod vest. NE fot. 1979. - Interior looking west.

INVENTAR

Oversigt. I forbindelse med kirkens ombygning 1871-72 blev inventaret gennemgribende ændret under ledelse af arkitekt Christen Kiilsgaard, fortsat 1905-12 under sønnen, Carl Kiilsgaard, med P. Rahbek som restaurator og maler. Kun den gotlandske døbefont er ladt urørt. Ved en istandsættelse 1976-77 fik rummet en ny, lysere farveholdning angivet af Ernst Trier i samarbejde med maleren Bodil Kaalund.

Alterbord, 1905, et fyldingspanel med reliefskåret Jesumonogram på forsiden og balustersøjler bærende en kraftig bordplade; billedskærerarbejdet ved P. Rahbek.⁴ Ved opstillingen rykkes bordet ca. tre fod længere fra gavlen.¹⁶

Den lille *altartavle* (fig. 5-6) er et renæssancearbejde fra o. 1600, der i tidens løb har gennemgået flere omskiftelser og ændringer. Efter en tid at have tjent som præsterækketavle i Vitten (jfr. s. 1795) er den 1907 genopstillet efter til-

føjelse af nye storvinger. De nuværende malerier ved Bodil Kaalund er kommet til ved restaureringen 1977.

Tavlen har bevaret sit oprindelige rammeværk og foranstillede storsøjler, hvis prydbælter har kassetteværk. Topstykket, der er en lidt forenklet udgave af storstykket, har profileret tandsnit i trekantgavlen. De oprindelige, kassetteværksprydede topvinger har dannet forbillede for de nyskårne storvinger, udført 1907 af tavlens restaurator P. Rahbek. Farverne er 1977 afstemt efter det øvrige inventar, svagt grønlig og grå, med guld på enkelte lister og kassetteværk, der har lysbrun bund. I frise og postament nadverindskrifter, med skriveskrift, henvisende til de nye lærredsmalerier,¹⁷ i topfeltet en blå vindrueklase på baggrund af grønne blade, i storfeltet Nadveren, symboliseret ved to hænder, der henholdsvis giver og modtager brødet.

Om altertavlen beretter kilderne, at den 1715 var revnet og 1755 trængte til reparation.¹⁸ 1859¹⁰ ønskedes tavlens *†malerier* restaureret. Ifølge synsprotokollen 1862 forestillede storfeltets maleri »Kristus i Urtegaarden«, antagelig Bønnen i Gethsemane ifølge fodstykkets indskrift: »Men Fader, er det mulig, da gaae denne Kalk fra mig! dog ikke som jeg vil, men som du vil. Math. 26,39«. Topstykkets maleri viste Kristus svævende med en engel under sig, formodentlig Himmelfarten, og i gavlfeltet atter en svævende engel. Alt var grålig malet og forgyldt.

I stedet for en foreslået restaurering af tavlen anskaffedes 1872 en *†alteropbygning* i lighed med egnens øvrige kirkers (jfr. bl.a. Elsted s. 1743 og Lyngå s. 1775). H. H. Würtz i Voldby udførte en poleret *†egetræstavle*,⁴ en indfatning med en niche, hvori opstilledes en gipsfigur af Thorvaldsens Kristus,¹⁹ erhvervet hos kgl. hofgipser V. Orlandi, Kbhvn.⁴ Den herved overflodiggjorte renæssancetavle blev 1890²⁰ omgjort og restaureret til præsterækketavle i Vitten af snedker Würtz. Da denne kirke imidlertid 1906 anskaffede en ny præsterækketavle, blev den gamle tavle returneret til Hadsten. Efter en restaurering ved P. Rahbek⁴ maledes i begge felter nadverordene med fraktur.²¹ 1949 indsattes i storfeltet et *maleri* på lærred, 62x67 cm, af »den tornekrønte Kristus«,¹⁹ en kopi efter Carlo Dolci;²² nu ophængt på skibets sydvæg. 1977 erstattedes dette billede af Bodil Kaalunds.

Altersølv. Alterkalk (fig. 8), muligvis skænket 1738 af grev Christian Friis sammen med disken, men stærkt omdannet. Den nu 18 cm høje kalk synes af oprindelige dele kun at have bevaret sin diamantfacetterede knop og den flade, ottetungede fod med et lille, fastnitted, støbt krucifiks. Fodens forgrovede, øvre del er måske tillige omlavet i forbindelse med fjernelsen af et nedre, polygonalt skaftled, muligvis allerede 1862,⁴ da Århus-guldsmeden Niels Holst Wendelboe (Bøje 1946, s.200) udførte et nyt og større bæger og »afpolerede« foden. Den graverede indskrift: »Christian Greve af Frijs« er antagelig kopieret efter det ældre bæ-

Fig. 8. Alterkalk, muligvis skænket 1738 (s. 1823). NE fot. 1979. - *Chalice, probably donated 1738.*

gers. Den lille, flade *disk*, 14 cm i tv., har under bunden stempel for Randers-guldsmeden Peter Norman (Bøje 1946, 2410), der rimeligvis også har leveret den ovennævnte kalk (jfr. Vitten s. 1793). På randen et cirkelkors, Georgskors på trambuleret baggrund, og i bundfeltet graveret Friis' våben med Dannebrogssordenens kæde og omskriften: »Christian Greve Friis 1738«. - O.1700 manglede både kalk og disk.²³

Oblateske og *vinkande*, 1861,¹⁹ *skål* o. 1921, alle af porcelæn fra Bing & Grøndahl, sorte med guldors og kanter (jfr. Skejby s. 1381); nu ude af brug. Nyt *sygesæt*.

Alterstager (fig. 9), 1625-50, 34,5 cm høje, med tre forskelligt formede skaftled adskilt af huller. Begge stagers tallerkenformede lyse-skåle og øvre, cylindriske skaftled er af lysere messing og antagelig fornyelser fra 1700'rne. Også lysetornene er af messing, den ene mulig-

Fig. 9. Alterstage 1625-50 (s. 1823). NE fot. 1979. - *Altar candlestick 1625-50.*

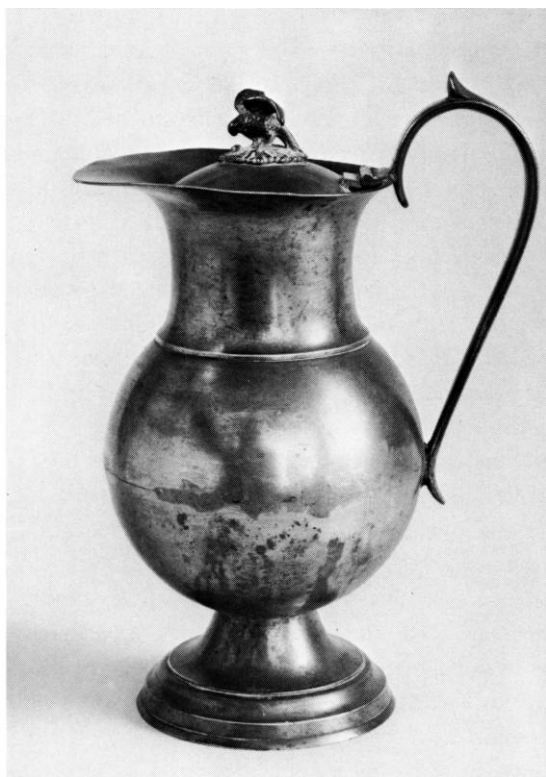

Fig. 10. Dåbskande af tin, 1889 (s. 1824). NE fot. 1979. - *Ewer of pewter, 1889.*

vis fornyet. 1865 og 1871 fik stagerne småreparationer, 1873 blev de oppudset.⁴ En syvarmet *lysestage* er ude af brug.

Alterskranke, 1905,⁴ femsided, bestående af udsavede balustre og profileret håndliste, mod altret afsluttet af pille med topkugle; lysgrå, med lysbrune og gyldne lister. Den tidligere *†skranke* var 1872⁴ udført af snedker Würtz og erstattede en skranke, der 1862 strakte sig tværs over koret, og som bestod af »udskåret tralværk«.¹⁹

Døbefont (fig. 11), senromansk, et gotlandsk eksportarbejde af den rundbuede bægerblads-type (Mackeprang: *Døbefonte*, s. 384), 104 cm høj. Den halvcirkulære kumme, 80 cm i tv. og 33 cm dyb, af den rød-hvidspættede såkaldte Hoburgmarmor, er under en hulkel ved mundingsranden smykket af let hvirvelstillede bægerblade adskilt ved skarprykkede kanter. Både det koniske skaft og den runde fod er af

lysgrå kalksten. 1862 stod fonten midt i koret¹⁹ (jfr. fig. 6), hvorfra den 1963 flyttedes til skibets nordøstre hjørne.

Dåbsfade. 1) Af messing, 82 cm i tv. med lille skål anbragt i udstanset midtfelt, antagelig det fad, der 1873 leveredes af Grouleff i Århus, og som 1895 forandredes af blikkenslager P. Nielsen, Hammel⁴ (jfr. Vitten s. 1794). 2) Af tin, 1773, ottekantet, 32,5 cm i tv. med otte bukler på randen. Herpå graveret versalindskrift: »Hadsteen kiercke« og »Anno 1773« samt krydslagte palmegrene om kronet monogram, nu ødelagt ligesom det ovale stempel, hvis mulige tre tårne tyder på en Københavnermester. Fadet ret deformeret og ude af brug.

Dåbskander. 1) 1978,²⁴ af messing, stemplet »Hofstætter«; 32,5 cm høj. 2) (Fig. 10), 1889, af tin, leveret af H. Schourup, Århus.⁴ Den er 26 cm høj til toppen af den støbte, fugleformede lågknop. Ude af brug.

†*Fontelåg* af træ, fra 1858, af snedker Würtz.⁴
Krucifiks, 1969, af eg, skåret af billedhuggeren Gunnar Hansen. Figuren, ca. 82 cm høj, ophængt på glat korstræ, hvorpå signaturen: »GH 69«. På skibets sydvæg, tidligere på triumfvæggens nordre del.

Prædikestol, 1872, udført af snedker Würtz.⁴ Den består af fire fag, hvert med et dobbelt rundbuefelt under kraftig, profileret gesims. Firesidet, svejft underbaldakin på polygonal stolpe. Stolens farver grønne og lysbrune med lidt forgyldning.²⁵ I felterne oliemalerier, 1977, ved Bodil Kaalund,¹⁷ Bebudelsen, i skikkelse af en engel og Jomfru Maria mellem en rose og et palmetræ. Adgang gennem triumfvæggens søndre del, ligesom ved den foregående stol.

†*Prædikestol*, 1562 (1662?), ifølge synsprotokollens beskrivelse firesidet, med flade lisener på hjørnerne; sider og lisener delt på midten ved en liste; nederste fyldinger glatte, i øverste fyldinger udskårne rosetter, et våben, »en slange omsnor et kors« (i feltet ud mod kirken) og mærket »B:S:1662«. Årstallet muligvis en fejllæsning af det årstal, 1562, som Uldall konstaterede 1868, og som er i overensstemmelse med hans bemærkning om, at stolen havde »en vis interesse på grund af sin ælde«. Hele stolen »stenfarvet«.¹⁹

Stolestader, 1872,⁴ enkle, rundbuede gavle og ryglæn med rektangulære fyldinger; bænkesæderne udskiftet og afkortet 1977. Lyst grågrønne og lysbrune. Det tidligere †*stoleværk* bestod 1862 af 14 stole på hver side af midtgangen, der var smallest i vestenden; alle stole havde låger, gavlene var foroven »udsvejfede«.¹⁹

Præstestol, 1873,⁴ armstol afegetræ; samtidigt bord. I korets nordvesthjørne. †*Præste- og degnestol* beskrives 1862 som lukket;¹⁹ i koret.

To ens *fattigbøsser*, 1906, af messing, leveret af A. Wilson, Århus.⁴ Grev Frijs' initialer og årstallet indgraveret: »M:K.I.V.F. 1906«. På vægkonsoller på hver side af vestdøren, tidligere på pedestaler, der nu er anbragt på loftet.

Vestpulpitur, 1912,⁴ enkelt fyldingspanel støttet af to stolper; opgang fra 1978 i skibets nordvesthjørne.

Orgel, bygget 1979 af P. Bruhn & Søn, Års-

Fig. 11. Senromansk døbefont, gotlandsk eksportarbejde (s. 1824). NE fot. 1979. - *Late Romanesque baptismal font of limestone, imported from Gotland.*

lev. Fem stemmer, ét manual og pedal. Facade og orgelhus fra 1912, dog med nye, klingende prospektpiber. På vestpulpituret. †*Orgel*, bygget 1912 af A. C. Zachariasen, Århus.²⁶ Ét manual med tre stemmer og oktavkoppel. Disposition: Bordone 16', Principale 8', Salicionale 8'; pneumatisk keglevindlade. Skænket af sognets beboere.¹⁰ Facade og orgelhus genanvendt til nuværende orgel.

Salmenummertavler, 1978; de forrige, anskaffet 1903,⁴ findes nu på loftet. 1862 fandtes tre sorte †*tavler*, og en hvid med sorte »indskydetal«.¹⁹

Malerier. 1) Tidligere altertavlemaleri, jfr. ovfr. 2) Rundt maleri på lærred, Helligåndsduen, udført 1977 af Bodil Kaalund. På triumfvæggens nordre del.

To *lysekroner*, nyere barokkopier med seks lysearme, ophængt i skibet. En moderne, trearmet i tårnrummet.

Klokke, omstøbt »1874«, af »Stallknecht, Horsens«, ifølge reliefindskrift på klokkelegemets ene side, på den anden de kronede initialer »C.E.F.« for grev Christian Emil Frijs. 54,5 cm i tv. Før tårnets opførelse hang $\dagger$ klokken i vestgavlens øverste kamtak.

Klokkestol 1905,⁴ afstivet 1921.

$\dagger$ *Klokke*. Ved klokkeskatten 1528-29 måtte kirken afgive en klokke, der med al jernfang (tilbehør) vejede 1 skippund og $9\frac{1}{2}$ lispund.²⁷

KILDER OG HENVISNINGER

LA Vib. Præstearkiv: Vitten-Haldum-Hadsten liber daticus 1808-1920 (C 351.24). - Arkivet på *Frijsenborg*: Skøde fra Frederik III 9. jan. 1666 (Pergamenter, æske 13). - Syn over grevskabet efter Mogens Friis 1675 (nr. 266). - *Ved embedet*: Synsprotokol 1862ff. Se i øvrigt fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Århus amt i almindelighed s. 37-39 samt forkortelser s. 42-44 og s. 1650-51.

NM 2. afd.: Håndskrift: F. Uldall: Om de danske landsbykirker, I, 1868 og 1887, s. 150-151. - Indberetninger ved Chr. Axel Jensen 1908 (altertavle), Niels Jørgen Poulsen 1976 (bygningsarkæologisk undersøgelse), Vibeke Michelsen og Jens-Jørgen Frimand 1979 (inventar). - Fyldige udskrifter af de gennemgaaede arkivalier findes i NM 2. afd. - Bygningsbeskrivelse ved Niels Jørgen Poulsen, inventar ved Vibeke Michelsen, orgel ved Ole Olesen. Redaktionen afsluttet 1981.

Notebøger. NM 2. afd.: F. Uldall II, 1868, s. 169 (bygning).

Tegninger og opmålinger. *LA Vib. Planer og tegninger*: Plan og opstalter af kirken 1870 og ubenyttet forslag til nybygning 1872 (689.1 og 689.2). - Tegning af altertavle og pulpitur m.m. (689.3-5). - Arkivet på *Frijsenborg*: Plan og opstalter før ombygningen samt plan, snit og opstalter efter ombygningen, alle ved Carl Kiilsgaard o. 1890 (Bd. 1, s. 10, 17-19, 21).

Litteratur: MeddÅSt., 1969, s.40 og 1978, s.98f.

¹ Arkivet på Frijsenborg. Pergamenter.

² LA Vib. Frijsenborg godsarkiv. Erektionspatent 1672 (G 341.5).

³ DaAtl. IV, 1768, s.207. Jfr. August F.Schmidt: Danmarks Helligkilder, 1926, s. 146. Resen, s. 125, som lokaliserer kilderne til »i nærheden af landsbyen«, kalder den sidste for *Murkilden*.

⁴ LA Vib. Frijsenborg godsarkiv. Rgsk. 1854-1922 (G 341.395-459).

⁵ LA Vib. Sabro m.fl. hrdr.s provsti. Kirker m.m. 1844-1923 (C 30.63-66).

⁶ Arkivet på Frijsenborg. Syn efter Mogens Friis 1675.

⁷ LA Vib. Præstearkiv. Liber daticus 1808-1920.

⁸ LA Vib. Frijsenborg godsarkiv. Rgsk. 1848-52 (G 341.460).

⁹ De opgivne mål på Kiilsgaards plan stemmer overens med beskrivelsen i kirkens synsprotokol 1862ff., mens Uldalls er en smule afvigende.

¹⁰ LA Vib. Sabro m.fl. hrdr.s provsti. Synsprotokoller 1845-1921 (C 30.5-10).

¹¹ LA Vib. Sabro og V.Lisbjerg hrdr.s provsti. Synsprotokol for kirker m.m. 1802-12 (C 29D.6).

¹² KancBrevb. 20. febr. 1634 og 20. juni 1636. 26. febr. 1591 fik Sabro herreds kirker besked om at komme Hadsten til hjælp.

¹³ LA Vib. Frijsenborg godsarkiv. Dok. vedr. kirkerne 1860-1923 (G 341.463) samt note 4.

¹⁴ Jfr. Kjeld de Fine Licht: Frijsenborgkirker, i Festskrift til Harald Langberg, 1979, s. 199ff.

¹⁵ Jfr. MeddÅSt. 1978, s. 98f.

¹⁶ LA Vib. Frijsenborg godsarkiv. Afskrift af synsforretninger over kirker 1888-1920 (G 341.461).

¹⁷ Bag på altertavlen en plade med graveret indskrift: »Malerierne i kirken, udført af Bodil Kaalund 1977, er skænket af Karoline Jensen, O. Hadsten, til minde om hendes søn Gunner Mikael Jensen 1920-1959.«

¹⁸ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkesyn 1700-1803 (C 3.1166-76).

¹⁹ Synsprotokol 1862ff.

²⁰ LA Vib. Frijsenborg kirker gsk. 1889-1895 (G 341.426-32).

²¹ De to træplader fra stor- og topstykke, med hvidmalede indskrifter på sort bund, findes nu på loftet. På storfeltets bagside malet: »Anno 1907 blev denne Tavle restaureret, på Bekostning af Greve M. K.-J.-V. Friis. Carl Kiilsgaard, Arkitekt. P. Rahbek, Maler.«

²² Maleriet skænket af fabrikant Niels Pedersen, Århus (note 19). Den samtidige egetræsramme nu på loftet.

²³ RA. DaKanc. Koncepter og indlæg til sjæll. reg. 1701, nr. 73.

²⁴ Ifølge indskrift skænket til minde om Gunner M. Jensen.

²⁵ Tidligere malet 1895 og 1908 (note 4), da P. Rahbek forsynede den med forskellige bibelske frakturindskrifter i frise- og buefelter.

²⁶ Zachariasen: Orgelfortegn.

²⁷ RA. Rgsk. før 1559. Fortegn. over afleverede klokker 1528-29 (Reg. 108 A).

SUMMARY

Its former close connection with the manor of Frijsenborg is clearly reflected in the church. It was given its present form during a thorough reconstruction 1871-72 (architect Christen Kiilsgaard) and now consists of a brick-built chancel, nave and tower. The walls however conceal the nucleus of a Medieval structure consisting of a Romanesque chancel and nave built of granite ashlar to which was added a tower in the west and a timber-framed porch in

the south. The north doorway, demolished 1872, was according to reports a granite portal with carved figures, surmounted by a tympanum.

During the restoration in 1872 the church was provided with a new pulpit and new pews. The altarpiece, a Renaissance work from c. 1600, was considerably changed 1907. Among earlier articles are a Late Romanesque baptismal font, produced in Gotland, the altar candlesticks from 1625-50 and the chalice from 1738.

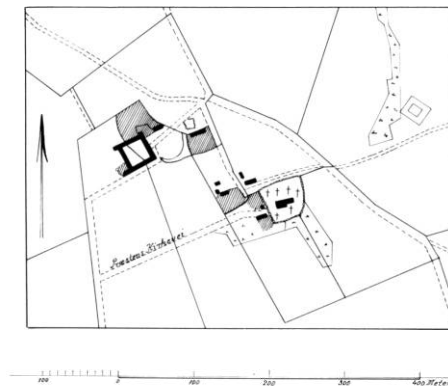

Fig. 12. Landsbyplan 1:10000, målt 1803-04. - Map of the village 1803-04.

